

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ

Дипломна робота з соціальної
педагогіки
(освітньо-кваліфікаційний рівень
«Бакалавр»)

студентки **4** курсу **42** групи
галузі знань:

0101 Педагогічна освіта

напряму підготовки:

6.010106 Соціальна педагогіка

Супрунчук Аліни Вячеславівни

Керівник: кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
соціальних технологій

Котловий Сергій Анатолійович

Рецензент: доктор педагогічних наук,
доцент Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини

Білецька Ірина Олександрівна

ЗМІСТ

ВСТУП

.....**Error!**

Bookmark not defined.

РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ

.....**Error! Bookmark not defined.**

1.1.Поняття «арт-терапії» та історія її
виникнення.....**Error! Bookmark not defined.**

1.2. Головні аспекти втілення арт-терапії в Україні.....10

1.3.Напрямки та форми арт-терапії.....19

Висновки до розділу 1.....31

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СПЕЦИФІКИ ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

.....32

2.1.Програма дослідження сутності арт-терапевтичної діяльності психологів та
соціальних педагогів, що працюють з різного роду розладами
особистості.....32

2.1.1 Глибинне інтерв'ю з психологами/соціальними педагогами щодо
специфіки використання арт-терапії та її елементів у своїй професійній
діяльності 33

2.1.2 Аналіз корекційно-реабілітаційних програм на виявлення наявності в них
арт-терапевтичних технологій 39

2.2. Рекомендації для спеціалістів у галузі психології та соціальної педагогіки
при виборі арт-терапевтичної техніки у відповідності до запиту клієнта..... 46

Висновки до розділу 2.....

.....**Error! Bookmark not defined.**

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....52

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....54

ВСТУП

Актуальність дослідження. Останнім десятиліттям арт-терапевтичні методи та арт-терапія загалом стали користуватися широкою популярністю серед соціальних педагогів. Використання методів арт-терапії активно займає вагоме місце у професійній діяльності соціальних педагогів. Кожного року збільшується кількість установ, як державних так і не державних, які запозичують позитивний зарубіжний досвід «лікування мистецтвом» та намагаються зробити так, аби арт-терапія стояла на рівні з іншими методами соціальної роботи. Серед клієнтів соціального педагога є такі категорії, як сім'ї, які опинилися в складних життєвих обставинах, безпритульні та важковиховувані діти, діти з особливими потребами у роботі з якими є доцільним застосовувати методи та прийоми арт-терапії.

Арт-терапія в роботі соціального педагога часто використовується в діагностичних цілях, адже завдяки творчому самовираженню свої внутрішніх проблем будь-то на папері чи на піску, за допомогою пластиліну чи глини клієнт доносить соціальному педагогу інформацію про існуючу проблему, страхи, переживання, які не дають їй повноцінно функціонувати в суспільстві, і яку він не може озвучити при безпосередньому спілкуванні з соціальним педагогом. Тому для певної частини клієнтів, які нездатні або ж яким психологічно важко розповідати про свої проблеми, арт-терапія стає єдиним методом діалогу між нею та соціальним педагогом, адже висловити свої емоції, почуття, страхи за допомогою творчості їм набагато легше, ніж розповідати про них.

Арт-терапевтичні технології адекватні у використанні для розв'язання проблем комунікативної компетентності, розвитку внутрішньосімейної взаємодії, психічної і гендерної ідентичності членів сім'ї, формування зрілих чоловічих і жіночих структур особистості в подружніх парах, підвищення самооцінки, активності, впевненості.

В Україні питаннями та проблемами арт-терапії займаються багато вчених-теоретиків та практиків: А. Бреусенко-Кузнецов, О. Вознесенська, Н.

Волкова, В. Газолишин, Н. Ещенко, О. Любарец, Н. Полякова, Н. Простакова, О. Пинчук, А. Старовойтов, А. Чуприков, Т. Яценко та ін.

Методи та прийоми арт-терапії відповідають очікуванням, установкам, традиціям клієнтів в Україні, для яких характерна орієнтація на емоційно-образне переживання, а не на раціональне вирішення конфліктів.

Об'єкт дослідження: арт-терапія в соціально-педагогічній діяльності.

Предмет дослідження: арт-терапевтичні технології в соціально-педагогічній діяльності.

Мета дослідження: визначення сутності та специфіки арт-терапевтичної технологій у соціально-педагогічній роботі.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність поняття «арт-терапія», історію її виникнення та охарактеризувати головні аспекти втілення арт-терапії в Україні.
2. Дослідити специфіку застосування соціальними педагогами/психологами арт-терапії та її елементів у своїй діяльності.
3. Проаналізувати корекційно-реабілітаційні програми для виявлення в них арт-терапевтичних технологій.
4. Розробити рекомендації для спеціалістів у галузі психології та соціальної педагогіки, які стануть їм в нагоді при виборі арт-терапевтичної техніки у відповідності до порушення чи запиту клієнта.

Значення дослідження: можна отримати інформацію про особливості впровадження арт-терапевтичних технологій в соціальне середовище та методику її реалізації. А також, на основі отриманих результатів проведеного дослідження були розроблені рекомендації, що підвищують ефективність використання арт-терапевтичних технологій у соціально-педагогічній діяльності.

Методи дослідження: аналіз науково-педагогічних джерел, що дало змогу визначити базові категорії дипломної роботи, методи узагальнення, порівняння та синтезу були використані для систематизації теоретичного матеріалу, глибинне інтерв'ю та аналіз документів ми використали для проведення експериментальної частини роботи.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось із психологами та соціальними педагогами реабілітаційних центрів та спеціалізованих шкіл міста Житомир.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні результати бакалаврської роботи було представлено у доповіді на I-й щорічній регіональній студентській конференції «Актуальні проблеми особистісного зростання» (15 грудня 2017р., м. Житомир)

Публікації. Основні положення роботи відображено в 1 публікації: Супрунчук А. В. Арт-терапевтичні технології в соціально-педагогічній роботі // Актуальні проблеми особистісного зростання : Збірник наукових праць за матеріалами I-ї регіональної студентської конференції (м. Житомир, 15 грудня 2017 року) / Ред. колегія : Л. П. Журавльова, Л. О. Котлова, К. А. Марчук / М-во освіти і науки України, Житомирський держ. ун-т ім. І.Франка, соц.-псих. факультет. – Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2017. – С. 107-111.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Відповідно до першого завдання нами було проаналізовано сутність поняття «арт-терапія». Арт-терапія у вузькому сенсі – це лікування мистецтвом, якщо ж брати більш розгорнуте визначення цього поняття, то це область, яка використовує невербальну мову мистецтва для розвитку особистості як засіб, що дає можливість контактувати з глибинними аспектами нашого духовного життя.

Стосовно розвитку арт-терапії в Україні, то вона знаходиться на стадії становлення і має певні свої особливості, а саме: поєднання арт-діяльності й психотерапевтичних форм роботи, опора на народне мистецтво, переважний розвиток в соціальній сфері та освіті, мультимодальність та тяжіння до використання нових форм арт-терапії.

Відповідно до другого завдання нами було проведено глибинне інтерв'ю з психологами. У ході дослідження нами було проведено глибинне інтерв'ю з психологами та соціальними педагогами, результати якого показали нам, що спеціалісти соціально-педагогічної сфери дуже часто застосовують у своїй діяльності арт-терапевтичні технології, але зміст і форми арт-терапії відрізняються. Це пов'язано з тим, що спеціалісти, обираючи вид терапії зважають на те, з яким порушенням вони будуть працювати надалі та якої допомоги потребує клієнт.

Згідно третього завдання нами було проаналізовано корекційно-реабілітаційні програми на рахунок виявлення в них застосування арт-терапії. Було з'ясовано, що центри у свої корекційній та реабілітаційній діяльності застосовують методи арт-терапії, а підбір самих методів арт-терапії здійснюється у відповідності до спеціалізації закладу.

Відповідно до четвертого завдання ми розробили рекомендації для спеціалістів у галузі психології та соціальної педагогіки, які стануть їм в нагоді при виборі арт-терапевтичної техніки у відповідності до порушення чи запиту клієнта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баймуратов М. О. Локальна система захисту прав людини в Україні : сутність та становлення / М. О. Баймуратов // Юридична освіта і правова держава : Зб. наук, праць. — Одеса, 1997. — С. 96—99.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб.[для студ. вищ. навч. заклад.] / О. В. Безпалько — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 208 с.
3. Берне Р. Развитие «Я-концепции» и воспитание / Р. Берне. — М. : Прогресс, 2006.—233 с.
4. Бочарова В. В. Профессиональная социальная работа : личностно ориентированный подход. — М. : Альфа-книга, 1999. — 202 с.
5. Вавіна Л. С. Розвиваємо у дитини вміння бачити : від народження до 6 років : поради батькам / Л. С. Вавіна, В. М. Ремажевська — К. : Література ЛТД, 2008. — 128 с.
6. Василькова Ю. В. Методика та досвід роботи соціального педагога/ Ю. В. Василькова.— М. : Академія, 2002. — 160 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. — 1440 с.
8. Гаврилова В. М. Соціальне становище сільського населення / В. М. Гаврилова. — К. : Вища школа, 2008. — 165 с.
9. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. — К. Сімферополь : Універсум, 2012. — 536 с.
10. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога : навч. посіб. для ВНЗ / Л. М. Завацька. — К. : Слово, 2008. — 240 с.
11. Закон України «Про охорону дитинства» [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
12. Зберегти сім'ю, соціальна робота з родинами, які опинилися у складних життєвих обставинах / [автори-упоряд: О. М. Мороз, Г. І. Постолук, Т. В. Семигіна, О. С Шепіленко]. — К. : ЕКМО, 2008. — 160 с.
13. Конституція України із змінами і доповненнями внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV. — К., 1996 р.

14. М'ясоїд П. А. Загальна психологія / П. А. М'ясоїд.— К. : Вища школа, 2001— 487 с.
15. Макшанов С. І. Психологія тренінгу/ С. І. Макшанов.— СПб. : Освіта, 1997. — 287 с.
16. Маценко Л. М. Педагогіка сімейного виховання : навч. посібник / Л. М. Маценко — К. : НАКККиМ, 2011. — 293 с.
17. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=146301&cat_id=146273 .
18. Обухова Л. Ф. Дитяча психологія : теорії, факти, проблеми / Л. Ф. Обухова — М. : Тривола, 1998. — 246 с.
19. Понятійно-термінологічний білінгвальний словник : соціальна педагогіка (Terminology Bilingual Dictionary) / автори-укладачі : С. М. Ситняківська, І. В. Літяга ; за заг. ред. проф. Н. А. Сейко. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. — 188 с.
20. Родинно-сімейна енциклопедія / за заг. ред. Ф. С. Арвата. — К. : Богдана, 1996. — 436 с.
21. Сидоров В. М. Введение в социальную работу. Аннотация категориального аппарата социальной работы / В. М. Сидоров — Донецк : БАО, 1997. — 245 с.
22. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 336 с.
23. Соціальна педагогіка : категорії і поняття : словник / автори — укладачі Н. А. Сейко, С. М. Коляденко.— Житомир : Житомир. держ. пед. ун-тет, 1999. — 55 с.
24. Соціальна робота : Короткий енциклопедичний словник. — К. : ДЦССМ, 2002. — 536 с.— (Соціальна робота. Книга 4).
25. Соціальна робота : технологічний аспект / за ред. проф. А. Й. Капської. — К. : ДЦССМ, 2004. — 364 с.
26. Соціальна робота в Україні / за заг. ред. І. Д. Звереві, Г. М. Лактіонової. — К. : Наук. світ, 2003. — 233 с.

27. Соціальний захист та підтримка багатодітних сімей (стаття 2 липня 2014 року) [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article.

28. Соціологія : словник термінів і понять. / автори-укладачі : Є. А. Біленький, В. М. Дебой, М. А. Козловець, А. А. Котвицький, І. В. Саух, В. О. Федоренко, В. О. Цибульський, В. О. Жаловага / за заг. ред. Є. А. Біленького. і М. А. Козловця — К. : Кондор, 2006. — 372 с.

29. Соціолого-педагогічний словник / за заг. ред. В. В. Радула. — Харків : Мачулін, 2015. — 444 с.

30. Теория и методика социальной работы : краткий курс / Под. ред. В. И. Жукова. — М. : Союз, 1994.— 179 с.

31. Теория социальной работы : учебник/ под. ред. Е. И. Холостовой.— М. : Юристь, 1998. — 198 с.

32. Технології соціально-педагогічної роботи / за ред. А. Й. Капської. — К. : УДЦССМ, 2000. — 372 с.

33. Тютюнник О. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників : монографія / О. Тютюнник. — Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І., 2014. — 350 с.

34. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: [навч. посіб.]/ М. М. Фіцула. — К. : «Академвидав», 2006. — 352 с.

35. Флейк-Хобсон К. Развитие ребенка и его отношений с окружающими:пер. с англ./ К. Флейк-Хобсон, Б. Робинсон, П. Скин. — М. : Центр общечеловеч. ценностей,1993. —510 с.

36. Харченко С. Соціально-педагогічні технології : [навч.-метод. посіб. для студентів вищ. навч. закл.] / С. Харченко, Н. Краснова, Л. Харченко. — Луганськ : Альма-матер, 2005. — 552 с.

37. Холостова Є І. Соціальна реабілітація : навч. посіб. / Є. І. Холостова., Н. Ф. Дементьєва — М. : «Дашков і К», 2002. — 340 с.

38. Шаргородська С. Насилля в сім'ї : види, наслідки, шляхи подолання / С. Шаргородська // Соціальний педагог — 2007. — №2. — С. 14—16.

39. Шеляг Т. В. Соціальний статус багатодітних сімей та їх здатність до самодопомоги [Електронний ресурс] / Т. В. Шеляг // Соціальна педагогіка. — 2005. — №1. — С. 53—56. Режим доступу до журн. : <http://osvita.ua/vnz/reports/sociology/12652>.
40. Юрків Я. Діяльність соціального педагога з попередження насильства в сім'ї / Я. Юрків // Соціальна педагогіка : теорія та практика — 2013. — № 3. — С. 39—46.
41. Явище децентралізації [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://decentralization.gov.ua/about>.
42. Якса Н. Соціально-педагогічний тезаурус : словник / Н. Якса. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. — 154 с.
43. Яценко Т. Профілактика наркоманії серед дітей підліткового віку / Т. Яценко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи — 2015. — вип. 52. — С. 215—222.
44. Bracht N. Prevention : Additional thoughts / N. Bracht // Social Work in Health Care — 2000. — № 30(4). — P. 1—6.
45. Hawkins J. Science, social work, prevention : Finding the intersections / J. Hawkins // Social Work Research — 2006. — № 30. — P. 137—152.
46. McCave E. Prevention as an Explicit Part of the Social Work Profession : A Systematic Investigation / E. McCave, C. Rishel // Advances in Social Work — 2011. — № 2. — P. 226—240.
47. Paulo Freire, Pedagogy of the Heart. — New York : Continuum, 1998. — P. 31
48. Richard Hoggart, Speaking To Each Other. — London : Chatto&Windus, 1970. — P. 20
49. Ruth B. Shaping the Future of Prevention in Social Work : An Analysis of the Professional Literature from 2000 through 2010 / B. Ruth, E. Velásquez, J. Marshall, D. Ziperstein // Social Work — 2015. — № 2. — P. 126—134.
50. Schneider L. B. Psychology of family relations. Lectures [Електронний ресурс] / L. B. Schneider. — Luxembourg : Book, 2000. — 260 p. — Режим доступу : http://otherreferats.allbest.ru/sociology/00214301_0.html.

